

КРЕДИТ: СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ

CREDIT: ESSENCE, PRINCIPLES AND FUNCTIONS

УДК 336.71(477)

<https://doi.org/10.32843/bses.64-21>**Островська Н.С.**

д.е.н., доцент,
доцент кафедри публічних,
корпоративних фінансів
та фінансового посередництва
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Ostrowska Natalia

Yuriy Fedkovych Chernivtsi
National University

У статті досліджено теоретичні основи визначення сутності дефініції «кредит», його походження, функції та принципи кредитування, що дало змогу виокремити те, що кредит є найбільш поширеною формою залучення коштів на ринку банківських послуг. У системі економічних відносин кредит виступає як самостійна економічна категорія. Завдяки кредиту суб'єкти господарювання мають можливість задовольняти свої господарські потреби у забезпеченні неперервності процесів суспільного відтворення, переборюючи обмеженість фінансових ресурсів. Кредитні відносини дають змогу суб'єктам господарювання збільшувати свої фінансові ресурси та розширювати виробництво. Кредитні відносини між банківською установою та суб'єктом господарювання базуються на аналізі фінансового стану позичальника. Основними питомими ознаками кредитних відносин є: їх виникнення на стадії перерозподілу кінцевих доходів; формування на засадах повернення і з виплатою відсотків; вплив на структуру та обсяги грошових потоків й особливості функціонування ринку банківських кредитів.

Ключові слова: банківська система, кредит, ринок банківських кредитів.

В статье исследованы теоретические основы определения сущности дефиниции

«кредит», его происхождение, функции и принципы кредитования, что позволило выделить то, что кредит является наиболее распространенной формой привлечения средств на рынке банковских услуг. В системе экономических отношений кредит выступает как самостоятельная экономическая категория. Благодаря кредиту субъекты хозяйствования имеют возможность удовлетворять свои хозяйственные потребности в обеспечении непрерывности процессов общественного воспроизводства, преодолевая ограниченность финансовых ресурсов. Кредитные отношения позволяют субъектам хозяйствования увеличивать свои ресурсы и расширять производство. Кредитные отношения между банковским учреждением и предприятием базируются на анализе финансового состояния заемщика. Основными удельными признаками кредитных отношений являются: их возникновение на стадии перераспределения конечных доходов; формирование на основе возвращения и с выплатой процентов; влияние на структуру и объемы денежных потоков и особенности функционирования рынка банковских кредитов.

Ключевые слова: банковская система, кредит, рынок банковских кредитов.

In the modern economic system, with the development of market relations, the leading links in the economy began to be commercial banks, on whose activities depends the effective functioning of the state economy as a whole. The level of development of production, social infrastructure and the degree of development of society as a whole largely depends on how developed the banking sector of the state is. An important role in fulfilling the tasks is assigned to commercial banks, which can provide credit resources to enterprises and organizations, as well as citizens. Among the many categories of economics, credit can be considered among the most important, due to the unique role played by this economic phenomenon in the economic life not only of individual organizations, states, but society as a whole. The purpose of the article is to clarify the conceptual and categorical apparatus of the definition of "credit", its functions and principles of lending. The article examines the theoretical basis for determining the essence of the definition of "credit", its origin, functions and principles of lending, which highlighted the fact that credit is the most common form of raising funds in the banking market. It is determined that a bank loan is a form of credit in which money is lent by banks. Commercial banks licensed by the NBU are the main link in the credit system, they simultaneously act as a buyer and seller of temporarily available funds in society. In the system of economic relations, credit acts as an independent economic category. Thanks to credit, businesses have the opportunity to meet their economic needs to ensure the continuity of the processes of social reproduction, overcoming the limited financial resources. Credit relations allow businesses to increase their financial resources and expand production. The credit relationship between a banking institution and an entity is based on an analysis of the borrower's financial condition. The main specific features of credit relations are: their emergence at the stage of redistribution of final income; formation on the basis of return and with the payment of interest; impact on the structure and volume of cash flows and features of the bank loan market.

Key words: banking system, credit, banking credit market.

Постановка проблеми. Від того, наскільки розвинений банківський сектор держави, багато в чому залежать рівень розвитку виробництва, соціальної інфраструктури і ступінь розвитку всього суспільства у цілому. Важлива роль у виконанні поставлених завдань відводиться комерційним банкам, які можуть забезпечувати кредитними ресурсами підприємства і організації, а також громадян. Окрім того, ефективно функціонуючий і стабільний банківський сектор є найважливішим чинником зростання національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики кредиту, формування й реалізації кредитних відносин відображено в наукових працях В. Вовк [14], М. Дубини [1; 2],

А. Жаворонка [3; 4], С. Халатур [6], В. Коваленко [7], Р. Лаврова [8], В. Маргасової [9], О. Мінця [10], О. Примостки [11], Б. Самородова [12], Н. Холявко [15], С. Шкарлета [13] та ін.

Однак визначення сутнісних характеристик кредиту та кредитних відносин і досі залишається логічно незавершеним, що певною мірою негативно позначається на оптимізації кредитного процесу, а часом спричиняє й кризові явища. А отже, ці питання потребують подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою роботи є уточнення понятійно-категоріального апарату дефініції «кредит», його функцій та принципів кредитування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед безлічі категорій економічної науки кре-

дит можна віднести до числа найважливіших, що пов'язано з унікальною роллю, яку відіграє це економічне явище в господарському житті не лише окремих організацій, держав, а й усього суспільства у цілому.

Термін «кредит» у перекладі з латинської *creditum* означає «позика», «борг». Але більшість економістів пов'язує його з терміном *credo* – «вірю», що представляє кредит як боргове зобов'язання, безпосередньо пов'язане з довірою однієї людини, що передала іншій певну цінність [1, с. 126]. Таке трактування можна приймати, тому що кредит і кредитні відносини виникають у сфері обміну в той момент, коли один учасник угоди (кредитор) надає іншому учаснику (позичальникові) певне цінне майно в обмін на обіцянку позичальника повернути це майно або інший рівноцінний предмет у встановлений термін. Так, ще у XIX в. німецький економіст Шеффле зазначив, що «довіра, будучи елементом кредиту, не становить його економічної сутності».

Кредит є історичною економічною категорією, його виникнення було пов'язане з розшаруванням первісного суспільства на багатих і бідних, становлення товарно-грошових відносин. Спочатку кредит надавався в натуральній формі (зерно, худоба та ін.). Із розвитком товарно-грошових відносин кредит почав набувати грошової форми. Таким чином, у тимчасове користування стали надаватися гроші або їх еквівалент. Поступово грошова форма кредиту стала переважати. Частка грошей у кредитних відносинах не перетворює кредит на економічну категорію «гроші» і не позбавляє особливих характеристик самого кредиту.

Виникнення кредитних відносин носить закономірний характер. Із розвитком товарно-грошових відносин суб'єкти господарювання стали економічно відокремлені один від одного, і кожне підприємство почало здійснювати свій окремий кругообіг [2, с. 99]. Товарообмін або обмін послугами між суб'єктами господарювання є основою кредитних відносин. Таким чином, кредит виникає у сфері обміну. Конкретною економічною основою кредитних відносин є кругообіг і обіг коштів (капіталу).

Об'єктивна необхідність кредиту виникає з особливостей розширеного відтворення, що передбачає відтворення у зростаючих обсягах і постійну зміну форм вартості: із грошової в товарну, із товарної у виробничу, із виробничої в товарну і потім знову в грошову форму з кількісним приростом у вигляді доходу. Зміна форм вартості супроводжується тимчасовим вилученням коштів у одних економічних суб'єктів і потребою у цих коштах інших суб'єктів господарювання.

До власності, що тимчасово вивільняється в процесі кругообігу промислового і торгового капіталу, відносяться амортизаційний фонд підприємств, частина оборотного капіталу в грошовій

формі, що вивільняється в процесі реалізації продукції та здійснення матеріальних витрат; грошові кошти, що утворюються в результаті розриву між отриманням грошей від реалізації товарів і виплата заробітної плати; прибуток, спрямований на оновлення та розширення виробництва.

У нинішніх ринкових умовах за допомогою кредиту відбувається акумулювання не тільки грошового капіталу, який вивільняється в процесі кругообігу промислового і товарного капіталу, а й грошових збережень населення у вигляді доходу і збережень, а також тимчасово вільних коштів держави.

Вартість, вивільнена в одного економічного суб'єкта, певний час може не вступати в новий відтворювальний цикл і не використовуватися в господарському обороті. Завдяки кредиту ця вивільнена вартість може перейти до іншого суб'єкта, у якого спостерігається тимчасова потреба в додатковому фінансуванні.

Кредит, таким чином, виражає форму розв'язання суперечності, що виникає між акумулюванням тимчасово вивільнених коштів у одних суб'єктів господарювання і попитом на додаткові грошові кошти у інших.

Сутність кредиту є його внутрішня властивість, яка виступає як головна ознака в понятті кредиту, здатна відрізнити його від інших економічних категорій і має об'єктивний характер.

Саме значення сутності означає щось постійне, що зберігається в даній категорії зі різних його варіацій, у тому числі тимчасових. Незважаючи на різноманітність форм, в яких може виявлятися кредит, чи то в грошовій, товарній або змішаній формі кредиту, сутність його завжди повинна бути незмінна, висловлювати цілісність і підходити для всіх його проявів.

Для більш точного розуміння сутності кредиту необхідно розглянути структуру кредиту, стадії його руху й основу.

Структура кредиту є складовою частиною кредиту, що знаходяться в тісній взаємодії. Такими елементами є суб'єкти і об'єкт кредитних відносин.

Суб'єктами кредитних відносин завжди виступають кредитор і позичальник, що відрізняє кредитні відносини від грошових, в яких беруть участь продавець товару і покупець. Кожна зі сторін угоди має свій інтерес: кредитор зацікавлений у своєчасному поверненні переданих коштів та отриманні прибутку у вигляді позичкового відсотка, позичальник – отримати дешевший кредит.

Об'єктом кредитних відносин є позичена вартість, що володіє специфічними рисами, які характеризують її як об'єкт саме кредитних відносин.

Отримання кредиту позичальником здійснюється для досягнення ним певних цілей. При цьому розмір кредиту не завжди може збігатися із загальним розміром потреб позичальника.

Використання кредиту відбувається тоді, коли позичальник, отримавши у тимчасове користування надану вартість, передбачає отримати додатковий прибуток від цього використання.

Вивільнення ресурсів у позичальника характеризує завершення кругообігу вартості під час використання коштів. Ця стадія відображає процес використання вартості в інтересах задоволення тимчасових потреб позичальника.

Повернення кредиту передбачає перехід тимчасово запозичених коштів від позичальника до їх власника, тобто кредитора.

Отримання кредитором позиченої вартості є підсумковою стадією руху кредиту. У тимчасовому відрізьку стадії повернення кредиту та отримання коштів кредитором можуть збігатися. Це залежить від фінансового стану клієнта на момент повернення кредитних коштів. Повернення чи неповернення кредиту позичальником у встановлені терміни свідчить про якість обслуговування кредиту позичальником [3, с. 70].

Варто відзначити, що рух позиченої вартості є цілісним процесом, і поворотний характер може бути представлений тільки всіма стадіями. Сутність кредиту неможливо вивчити і без розкриття його основи. Основою кредиту є визначена властивість кредиту, найбільш глибока частина сутності кредитних відносин. Першочерговим для кредитної угоди є зворотний характер руху позиченої вартості, оскільки, здійснюючи кругообіг у господарстві позичальника, позичальник зобов'язаний, перш за все, передати її своєму кредитору. Сутність будь-якої економічної категорії проявляється також у функціях, які вона виконувала [4, с. 198].

Функція (від лат. «виконання») – тимчасовий прояв сутності, яка характеризує взаємодію категорії із зовнішнім середовищем. Функцію кредиту породжує його сутність. Функція кредиту, як і його сутність, має об'єктивний характер. Вона характеризує специфічну взаємодію всіх форм кредиту із зовнішнім середовищем.

Кредитні угоди, як уже було зазначено, виникають на стадії перерозподілу вартості, коли тимчасово вивільнена вартість в одного економічного суб'єкта передається іншому (позичальникові), а потім повертається до свого власника. Даний процес дає підставу виділити першу функцію кредиту – перерозподільчу. Ця функція кредиту робить істотний вплив на економіку держави.

Наступною основною функцією кредиту є заміна реальних грошей кредитними операціями. У сучасній економічній системі реальні гроші (золоті монети) не використовуються за потребою, а повертаються грошові знаки, які випущені на основі кредиту. При цьому не відбувається загального заміщення грошей, а відбувається тимчасове заміщення в економічному обороті. Заміщення

відбувається, якщо кредитні кошти видаються в безготівковій формі.

Серед економістів розглядаються й інші функції кредиту. Контрольна функція кредиту передбачає контроль із боку кредитора над використанням і поверненням кредиту. Функція прискорення концентрації і централізації капіталу передбачає, що кредитний механізм сприяє перетворенню додаткової вартості на капітал. Функція економії витрат обігу проявляється у тому, що під час відсутності необхідних грошових коштів економічний суб'єкт починає пошуки кредитних ресурсів, прискорюючи тим самим оборотність капіталу і знижуючи витрати обігу. Будь-яка функція кредиту відображає ступінь розвитку кредитних відносин у ринковій економіці і виражає сутність кредиту [5, с. 151].

В економічній літературі серед економістів не існує єдиної думки щодо категорії «кредит» [6–11]. Частина вчених вважає, що виникає кредит від неспроможності суб'єктів господарювання, пов'язаної з нестачею ресурсів. Інша частина вчених висловлює думку про те, що кредит негативно впливає на економіку, оскільки за користування кредитом суб'єкти господарювання повинні платити, а це може викликати погіршення фінансового стану позичальників. Такі різнопланові думки про вплив кредиту на економіку можуть бути зумовлені відсутністю чіткого уявлення про сутність кредиту.

Думки вчених-економістів щодо кредиту на протязі історичного розвитку економічної думки постійно змінювалися.

Ще Аристотель у IV ст. до н. е. у праці «Політика» виділяв два види господарської діяльності – економіку і хремастику. Економіку він називав мистецтвом користуватися благами і відносив до неї землеробство, рибальство, полювання, дрібну торгівлю, а хремастику – мистецтвом наживи і відносив до неї велику торгівлю, лихварство і працю найманих робітників. Цей поділ спирається на етичні погляди Аристотеля.

«...У праці «Політика» Аристотель писав, що мистецтво наживати стан має подвійний прояв: з одного боку, воно пов'язане зі сферою торгівлі, а з іншого – зі сферою домогосподарств, де виникає зв'язок, який зумовлений необхідністю і заслуговує, за словами Аристотеля, похвали. Обмінна діяльність, з точки зору Аристотеля, викликає негативне ставлення, оскільки ця діяльність зумовлена не природними причинами, а виникла через необхідність взаємного обміну між людьми. У зв'язку із цим Аристотель з упевненістю висловлює ненависть до лихварства, пояснюючи це тим, що воно робить предметом власності самі грошові знаки, які згодом утрачають своє первісне призначення, для якого вони були створені: заради здійснення обмінної торгівлі, а справляння і сплата відсотків за користування під час обміну веде до зростання грошей. «Звідси це й отримало свою назву.

Цей спосіб наживи виявляється переважно протиним природі». Таким чином, Аристотель підкреслив негативне ставлення до лихварства, яке в ті часи було зародженням кредитних відносин. При цьому кредитні відносини Аристотель уважав протиприродними і несправедливими, а відсоток він розцінював як саму протиприродну форму доходу...» [9, с. 4538].

У XIV ст. в економічних трактатах меркантилістів головною досліджуваною проблемою була проблема багатства нації, його джерел і засобів збільшення. Велика увага приділялася таким питанням, як організація зовнішньої і внутрішньої торгівлі, регулювання валютних курсів, проблема псування грошей і організація кредиту. Представник школи меркантилістів Антуан де Монкретьєн у праці «Трактат про політичну економію» писав: «Кредит – душа будь-якої торгівлі, потрібно підтримувати його репутацію, щоб він став корисним і вигідним». Таким чином, меркантилісти оцінювали кредит як позитивний чинник розвитку торгівлі, а отже, й економіки.

Класична школа політичної економіки на відміну від меркантилістів уважала, що освіта багатства відбувається не в торгівлі, а у сфері матеріального виробництва завдяки праці. Представник класичної політичної економії У. Петті в «Трактаті про податки і збори 1662 р.» писав: «Якщо хтось і позичає свої гроші на умовах, яких він може вимагати їх назад до настання терміну погашення й як би він сам не мав потреби протягом цього часу в них, він, безсумнівно, може отримати компенсацію за цю незручність, яку він створює для самого себе. Це відшкодування й є те, що зазвичай називають відсотком». Відповідно, позичковий відсоток У. Петті вважав платою за незручності, заподіяні кредитором за зменшення грошей. «Що ж стосується відсотків, то вони щонайменше повинні бути рівні ренті з такої кількості землі, яка може бути куплена на ті ж надані в позику гроші».

Дадлі Норс – представник класичної школи політекономії – у праці «Нариси про торгівлю, що трактують, головним чином, питання про відсоток, карбування, обріз, збільшення грошей» уточнював: «Так само, як власник землі здає її в оренду, так і власники капіталу дають його в борг. Вони отримують за свої гроші відсотки, які є тими ж самими, що і рента за землю. На багатьох мовах і в деяких областях Англії грошова позика і оренда землі називаються однаковим іменем (...). Коли країна буде процвітати і багатіти, то гроші можна буде отримати на вигідних умовах, але зовсім протилежне відбудеться, коли країна буде все більше і більше біднішати». Таким чином, Д. Норс ототожнював грошову позику з процесом здачі в оренду землі, а умови надання позики залежать, на його думку, від добробуту держави. При цьому Д. Норс писав: «Та людина багатша, майно якої перебуває

в стані зростання, коли здається в оренду земля, гроші, що приносять відсотки, або обіг товарів у торговому обороті».

Представник школи фізіократів, для якої джерелом багатства є сільське господарство, Анн Робер Жар Тюрго писав: «Позика під відсотки є не що інше, як торгівля, в якій кредитор – людина, що продає користування своїми грошима, а позичальник – людина, яка купує його точно так само, як власник землі і його фермер продають і купують один у іншого користування орендованим маєтком». Таким чином, за А. Тюрго надання позики – це торгівля, в якій вартість передається у тимчасове користування від кредитора позичальникові зі сплатою при цьому позичальником винагороди – відсотка. Дане трактування лежить в основі сучасних визначень сутності кредиту.

У XVIII ст. Адам Сміт (представник класичної школи політичної економії) писав: «На свої заощадження, позичені під відсотки, позикодавець завжди дивиться як на капітал. Він очікує, що в установленний термін вони будуть повернуті йому і що позичальник протягом усього цього часу буде сплачувати йому за це певну щорічну ренту. Позичальник може використовувати отримані кошти як капітал або як запаси, що обертаються на безпосереднє споживання. Майже всі позики під відсотки надаються в грошовому еквіваленті, паперових або ж золотих і срібних носіях. Але в чому насправді має потребу позичальник і чим задовольняє свої потреби, що дає в борг, і це не гроші, а вартість грошей або товарів, які можна купити на них». У даному трактуванні А. Сміта кредит розглянуто як капітал, якому властивий поворотний характер вартості зі сплатою відсотків і цільового використання, що також знаходить відображення в сучасному розумінні принципів кредитування.

Основоположник сучасних досліджень у сфері економічного розвитку Йозеф Шумпетер у роботі «Теорія економічного розвитку» писав, що для створення нових комбінацій необхідні засоби виробництва. Власник майна, включаючи навіть власника великого концерну, може займати положення неможливого, який прагне створити нову корпорацію, відмінну від уже існуючої тим, що вона не може бути профінансована за рахунок надходження доходів, а за допомогою використання кредиту і придбання за рахунок нього необхідних коштів виробництва. «Зв'язок між кредитом і здійсненням нововведень також не повинен дивувати як з історичного, так і з логічного погляду, тому що кредит необхідний саме для цього, його впровадили в практику працюючих підприємств, з одного боку, тому що він необхідний для самого виникнення цих підприємств, а з іншого – тому, що його механізм, з'явився в силу очевидних причин і зачепив також і старі комбінації. Капіталістична система кредиту фактично виросла з фінансування

нових комбінацій і розвивалася на них. Проблема вилучення засобів виробництва з кругообігу та їх напрями в нову комбінацію відбувається завдяки грошовому кредиту, за допомогою якого той, хто хоче реалізувати нові комбінації, платить на ринку засобів виробництва більш високу ціну, ніж виробник, що забезпечує даний кругообіг, і позбавляє того в певній частині цих коштів. І це той процес у грошово-кредитній сфері – його значення і мета полягає у тому, щоб викликати рух благ». Таким чином, Й. Шумпетер розвивав ідею про те, що кредит – це інструмент перерозподілу ресурсів на користь підприємця, що створює нові комбінації, які можуть бути створені завдяки використанню кредиту і виникають у процесі кругообігу капіталу. Кредит за Шумпетером є «феноменом економічного розвитку» та основною потребою підприємця.

Джон Мейнард Кейнс у «Загальній теорії зайнятості, відсотка і грошей» стверджував, що створення кредиту банківською системою створює інвестиції, і чим нижче норма відсотка, тим вище стимули до інвестицій, що вирішує проблему безробіття. Так, Кейнс писав: «Збільшенню розміру останніх інвестицій сприяє низька частка відсотка, якщо тільки ми не будемо намагатися стимулювати інвестиції цим шляхом в умовах повної зайнятості». Відповідно, за допомогою державного регулювання норми банківського відсотка можливий вплив на інвестиції та зайнятість населення.

Основоположник інституціоналізму Т. Веблен у «Теорії ділового підприємництва» викладав свою теорію кредиту і його роль у підприємстві. Веблен уточнював: «Збільшення капіталу підприємства за допомогою надання кредиту не має для промисловості ніяких масштабних наслідків. (...) Усі види авансування, здійснювані банками або іншими кредиторами (...) мають на меті збільшення капіталу, що знаходиться в розпорядженні бізнесменів; але оскільки мова йде про цілі, що мають відношення до функціонування промисловості, то всі вони в сукупності – чисто фіктивні предмети матеріально-технічного постачання». Іншими словами, на думку Т. Веблена, кредит необхідний переважно тільки бізнесменам, а не промисловості. Водночас він наголошував: «У режимі конкуренції у сфері бізнесу все, що в загальному випадку сприятливо, стає нагальною потребою для всіх конкурентів. Становище тих, хто отримує вигоду зі сприятливих можливостей, що відкриваються завдяки кредиту, дає їм змогу продавати свою продукцію за нижчими цінами, ніж інші їхні конкуренти... Узагалі кажучи, такого роду використання кредиту на додаток до власного готівкового капіталу стає загальноприйнятною практикою, стандартним прийомом керівників, залучених у конкуренцію комерційних підприємств, так що воно виступає основою конкуренції». Таким чином, Т. Веблен відзначив позитивний вплив

використання кредитних коштів у підприємницькій діяльності як засобу конкурентної боротьби.

Карл Маркс у своїй теорії писав: «Разом із капіталістичним виробництвом розвивається абсолютно нова сила – кредит; спочатку він таємно прокрадається як скромний інструмент накопичення, за допомогою невидимих ниток надає в руки індивідуальних або асоційованих капіталістів грошові кошти, великими або меншими обсягами, які розсіяні на поверхні суспільства; але незабаром він стає новим і загрозливим знаряддям у конкурентній боротьбі і, врешті-решт, перетворюється на колосальний соціальний механізм для централізації капіталів. (...) У тій мірі, як розвиваються капіталістичне виробництво і накопичення, розвиваються також конкуренція і кредит – ці два найбільш потужних важеля централізації». Відповідно, кредит за Марксом виступає засобом конкурентної боротьби, потужним соціальним механізмом і важелем централізації і концентрації капіталів.

Щодо ролі кредиту Маркс уточнював: «Кредит за будь-якого особливого порушення разом віддає в розпорядження виробництва незвично велику частину цього багатства як додатковий капітал; окрім усього цього, технічні умови самого процесу виробництва, машини, засоби транспорту і т. д. дають можливість у найбільшому масштабі найшвидше перетворити додатковий продукт на додаткові засоби виробництва. Оскільки кредит сприяє концентрації капіталу в одних руках, прискорює і підвищує її, своєю чергою, він сприяє скороченню робочого періоду, а отже, і часу обороту». У цьому разі К. Маркс акцентує увагу на тому, що кредит сприяє прискоренню оборотності капіталу і процесу відтворення. Маркс у загальному вигляді визначав кредит як форму капіталу і пояснював: «Капітал, що приносить відсотки, отримує специфічну для капіталістичного виробництва і відповідну йому форму в кредиті. Кредит є форма, створена самим капіталістичним способом виробництва».

Таким чином, розглянувши сутність кредиту з позицій структури, стадій руху позиченої вартості, основи і з урахуванням різних думок представників основних економічних шкіл щодо поняття кредиту та його значення для економіки, можна зробити висновок, що кредит – це економічні відносини, що виникають під час передачі кредитором позиченої вартості позичальнику на поворотній основі зі сплатою відсотка з метою використання в конкурентній боротьбі для досягнення бажаного ефекту і соціально-економічного розвитку суспільства.

Таким чином, сучасна сутність кредиту полягає у тому, що кредит є важливим інструментом і важелем економічного розвитку в ринковій економіці, де всі господарюючі суб'єкти ведуть діяльність у конкурентному середовищі.

Як зазначалося раніше, кредиту як економічному явищу притаманні певні стадії руху (надання кредиту, його використання і повернення). Єдність цих стадій можна виразити поняттям кредитування, яке являє собою складний економічний процес. Для організації цього процесу застосовують особливі принципи кредитування, які виступають вимогами до організації кредитного процесу. Ці принципи впливають із самої сутності кредиту як економічного явища [15, с. 132].

Принцип (від лат «початок») – вихідне, основне положення будь-якого процесу, теорії. Принципами кредитування прийнято вважати основні правила й умови, які повинні дотримуватися під час здійснення кредитування.

В Україні банківське кредитування регулюється законодавчими та нормативними актами НБУ.

Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III встановлює таке визначення банку як організації: «Банк – юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків».

Принцип повернення (поворотності) кредиту є основним принципом кредитування і сутнісною правовою ознакою будь-якої кредитної операції. Зміст цього принципу полягає у тому, що позичковий капітал після обігу повинен повернутися в повному обсязі банку-кредитору в строк, зазначений у договорі, з оплатою за його тимчасове користування. Позичковий капітал у кредитних правовідносинах розглядається як об'єкт, що належить на праві власності банку-кредитору, тому підлягає абсолютному захисту за порушення принципу повернення.

Отже, системне застосування на практиці всіх принципів банківського кредитування у сукупності надає можливість урахувати інтереси як суб'єктів кредитних відносин (банку і суб'єктів господарювання (позичальників), так і держави.

У банківській практиці всі перераховані принципи кредитування повинні застосовуватися не відокремлено, а в сукупності. Це дасть змогу забезпечити високу ефективність процесу кредитування. Таким чином, сутність кредиту в сучасних ринкових умовах виражається економічними відносинами, що виникають під час передачі кредитором позиченої вартості позичальнику на поворотній основі зі сплатою відсотка з метою використання в конкурентній боротьбі для досягнення бажаного ефекту і соціально-економічного розвитку суспільства.

Висновки з проведеного дослідження. Дослідження теоретичних основ сутності кредиту, функцій та принципів кредитування дало змогу зробити висновки про те, що найбільш поширеною формою залучення коштів на ринку банківських креди-

тів є отримання банківського кредиту. Банківський кредит є формою кредиту, за якою грошові кошти надаються в позику банками. Комерційні банки, що мають ліцензію НБУ, є головною ланкою кредитної системи, вони одночасно виступають у ролі покупця і продавця наявних у суспільства тимчасово вільних коштів.

У системі економічних відносин кредит виступає як самостійна економічна категорія. Завдяки кредиту суб'єкти господарювання мають можливість задовольняти свої господарські потреби у забезпеченні неперервності процесів суспільного відтворення, переборюючи обмеженість фінансових ресурсів. Кредитні відносини дають змогу суб'єктам господарювання збільшувати свої фінансові ресурси та розширяти виробництво. Кредитні відносини між банківською установою та суб'єктом господарювання базуються на аналізі фінансового стану позичальника. Основними питомими ознаками кредитних відносин є їх виникнення на стадії перерозподілу кінцевих доходів; формування на засадах повернення і з виплатою відсотків; вплив на структуру та обсяги грошових потоків й особливості функціонування ринку банківських кредитів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дубина М.В. Економічна суть та види фінансових послуг. *Світ фінансів*. 2016. № 3(48). С. 124–135.
2. Dubyna M., Zhavoronok A., Kudlaieva N., Lopashchuk I. Transformation of Household Credit Behavior in the Conditions of Digitalization of the Financial Services Market. *Journal of Optimization in Industrial Engineering*. 2021. № 14(1). P. 97–102.
3. Жаворонок А. Міжнародний досвід функціонування ринку кредитних послуг. *Економічний дискурс*. 2020. № 1. С. 68–77.
4. Жаворонок А.В. Проблеми вдосконалення механізму банківського кредитування як засобу стимулювання розвитку ринку кредитних послуг в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 1(38). С. 196–201.
5. Жаворонок А. Тенденції розвитку ринку кредитних послуг в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 63(2). С. 145–155.
6. Khalatur S., Zhylenko K., Masiuk Y., Velychko L., Kravchenko M. (2018). Assessment of bank lending diversification in Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2018. № 13(3). P. 141–150.
7. Kovalenko V., Kerimov A. Internarial standards of financial support stability of the banking system. *Economic and Social Development. 37 th International Scientific Conference on Economic and Social Development – «Socio Economic Problems of Sustainable Development»*. Book of Proceedings. 2019. P. 938–947.
8. Lavrov R., Beschastnyi V., Nikolenko L., Yousuf A., Kozlovskiy S., Sadchykova I. Special aspects of the banking institutions rating: a case for Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2019. № 14(3). P. 48–63.

9. Margasova V., Muravskiy O., Vodolazska O., Nakonechna H., Fedyshyn M., Dovgan L. Commercial Banks as a Key Element in Regulating Cash Flows in the Business Environment. *International Journal of Recent Technology and Engineering*. 2019. № 8(4). P. 4537–4543.

10. Mints O., Marhasova V., Hlukha H., Kurok R., Kolodzieva T. Analysis of the stability factors of Ukrainian banks during the 2014–2017 systemic crisis using the Kohonen self-organizing neural networks. *Banks and Bank Systems*. 2019. № 14(3). P. 86–98.

11. Prymostka O. & Prymostka L. Ukrainian banking system efficiency after double reducing of the number of bank institutions. *Banks and Bank Systems*. 2018. № 13(4). P. 51–60.

12. Samorodov B.V., Azarenkova G.M., Golovko O.G., Miroshnik O.Yu., Babenko M.V. Credit risk management in the bank's financial stability system. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. № 4(31). P. 301–310.

13. Shkarlet S., Dubyna M., Zhuk O. Determinants of the financial services market functioning in the era of the informational economy development. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. № 4(3). P. 349–357.

14. Shkarlet S., Dubyna M., Vovk V., Noga M. Financial service markets of Eastern Europe: a compositional model. *Economic Annals-XXI*. 2019. № 176(3–4). P. 26–37.

15. Zhavoronok A., Kholiavko N. Banking system of Ukraine: trends and prospects of development. *Modern Science – Moderní věda*. 2020. № 10. P. 129–142.

REFERENCES:

1. Dubyna M.V. (2016) Ekonomichna sutj ta vydy finansovykh posluh [Economic nature and types of financial services]. *Svit finansiv* [The world of finance], no. 3(48), pp. 124–135. (in Ukrainian)

2. Dubyna M., Zhavoronok A., Kudlaieva N., Lopashchuk I. (2021) Transformation of Household Credit Behavior in the Conditions of Digitalization of the Financial Services Market. *Journal of Optimization in Industrial Engineering*, no. 14(1), pp. 97–102.

3. Zhavoronok A. (2020) Mizhnarodnyi dosvid funkcionuvannia rynku kredytnykh posluh [International experience in the operation of the credit services market]. *Ekonomichnyi dyskurs* [Economic discourse], no. 1, pp. 68–77. (in Ukrainian)

4. Zhavoronok A.V. (2020) Problemy vdoskonalennia mekhanizmu bankivskoho kredytuvannia yak zasobu stymuliuвання rozvytku rynku kredytnykh posluh v Ukraini [Problems of improving the mechanism of bank lending as a means of stimulating the development of the credit services market in Ukraine]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy* [Bulletin of Economic Science of Ukraine], no. 1(38), pp. 196–201. (in Ukrainian)

5. Zhavoronok A. (2020) Tendentsii rozvytku rynku kredytnykh posluh v Ukraini [Trends in the development of the credit services market in Ukraine]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk* [Galician Economic Bulletin], no. 63(2), pp. 145–155. (in Ukrainian)

6. Khalatur S., Zhylenko K., Masiuk Y., Velychko L., Kravchenko M. (2018) Assessment of bank lending diversification in Ukraine. *Banks and Bank Systems*, no. 13(3), pp. 141–150.

7. Kovalenko V., Kerimov A. (2019) Internarional standards of financial support stability of the banking system. *Economic and Social Development. 37 th International Scientific Conference on Economic and Social Development "Socio Economic Problems of Sustainable Development"*. Book of Proceedings, pp. 938–947.

8. Lavrov R., Beschastnyi V., Nikolenko L., Yousuf A., Kozlovskiy S., Sadchykova I. (2019) Special aspects of the banking institutions rating: a case for Ukraine. *Banks and Bank Systems*, no. 14(3), pp. 48–63. (in English).

9. Margasova V., Muravskiy O., Vodolazska O., Nakonechna H., Fedyshyn M., Dovgan L. (2019) Commercial Banks as a Key Element in Regulating Cash Flows in the Business Environment. *International Journal of Recent Technology and Engineering*, no. 8(4), pp. 4537–4543.

10. Mints O., Marhasova V., Hlukha H., Kurok R., Kolodzieva T. (2019) Analysis of the stability factors of Ukrainian banks during the 2014–2017 systemic crisis using the Kohonen self-organizing neural networks. *Banks and Bank Systems*, no. 14(3), pp. 86–98.

11. Prymostka O., Prymostka L. (2018) Ukrainian banking system efficiency after double reducing of the number of bank institutions. *Banks and Bank Systems*, no. 13(4), pp. 51–60.

12. Samorodov B.V., Azarenkova G.M., Golovko O.G., Miroshnik O.Yu., Babenko M.V. (2019) Credit risk management in the bank's financial stability system. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, no. 4(31), pp. 301–310.

13. Shkarlet S., Dubyna M., Zhuk O. (2018) Determinants of the financial services market functioning in the era of the informational economy development. *Baltic Journal of Economic Studies*, no. 4(3), pp. 349–357.

14. Shkarlet S., Dubyna M., Vovk V., Noga M. (2019) Financial service markets of Eastern Europe: a compositional model. *Economic Annals-XXI*, no. 176 (3-4), pp. 26–37.

15. Zhavoronok A., Kholiavko N. (2020) Banking system of Ukraine: trends and prospects of development. *Modern Science* [Moderní věda], no. 10, pp. 129–142.